

ЛОГІНОВ АНТОН

Київський національний університет будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0009-0003-7812-7685>e-mail: lohinov@i.ua

ПАРАСКА ОЛЬГА

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0002-3803-0382>e-mail: olgaparaska@khmnu.edu.ua

ЯЦЕНКО ВІКТОР

Київський національний університет будівництва і архітектури

<https://orcid.org/0000-0002-6054-729X>e-mail: iatsenko.vo@knuba.edu.ua

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОЄКТУВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ТА НАВЧАЛЬНОГО ЦЕНТРУ НАРОДНИХ ПРОМИСЛІВ

В статті запропоновано сучасні технології та розроблено концептуальні підходи до проєктування науково-дослідного та навчального центру, які забезпечують функціональність та відповідність історичним традиціям. Визначено основні планувальні зони та функції комплексу, що включають адміністративні, навчальні, дослідницькі, ремісничі, виставкові та рекреаційні зони, забезпечуючи ефективне використання території та сприяючи популяризації народних промислів.

Розроблено планувальні рішення, що враховують особливості історичних будівель та ландшафту, включаючи зміцнення берегів, встановлення дренажних систем та інші інженерні заходи для забезпечення стійкості, сталого розвитку та безпеки комплексу. Проєкт науково-дослідного та навчального центру народних промислів у с. Седневі (Чернігівська обл.) є важливим кроком у збереженні культурної спадщини України. Він сприятиме економічному зростанню регіону та сталому розвитку, розвитку туризму, підвищенню рівня обізнаності суспільства про народні ремесла і традиції.

Ключові слова: проєктування, інженерні рішення, технології планування, культурна спадщина, сталий розвиток.

LOHINOV ANTON

Kyiv National University of Construction and Architecture

PARASKA OLGA

Khmelnyskyi National University

YATSENKO VIKTOR

Kyiv National University of Construction and Architecture

MODERN DESIGN TECHNOLOGIES OF THE SCIENTIFIC RESEARCH AND EDUCATIONAL CENTER OF THE NATIONAL INDUSTRIES

The article proposes modern technologies and develops conceptual approaches to the design of a research and educational center that ensure functionality and compliance with historical traditions. The main planning zones and functions of the complex have been determined, including administrative, educational, research, craft, exhibition and recreational zones, ensuring the effective use of the territory and promoting the popularization of folk crafts.

In order to form the conceptual foundations, the comparative historical method was used in the study in order to evaluate the organization of places in the past and integrate them into the present. In the 19th century, landlord settlements were a key component of the socio-economic structure on the territory of Ukraine. The analysis of folk crafts and their integration at the cultural heritage site allows for the implementation of a cultural program for visitors, namely: various workshops in weaving, pottery, cheese making, baking, woodworking, as well as holding folk holidays and ceremonies. An important part of the cultural program are folklore performances and theatrical productions, which contribute to the preservation of Ukrainian culture.

Planning solutions have been developed that take into account the characteristics of historic buildings and the landscape, including strengthening the banks, installing drainage systems and other engineering measures to ensure the stability, sustainability and safety of the complex. The project of the research and training center of folk crafts in the village of Sedniv (Chernihiv region) is an important step in preserving the cultural heritage of Ukraine. It will contribute to the economic growth of the region and sustainable development, the development of tourism, raising the level of public awareness of folk crafts and traditions.

Keywords: design, engineering solutions, planning technologies, cultural heritage, sustainable development.

Постановка проблеми

Сучасні технології проєктування культурної спадщини охоплюють різні методи і підходи, які використовуються для збереження, реконструкції, візуалізації та управління культурними об'єктами. Розробка планувальних рішень, що враховують особливості історичних будівель та ландшафту, наприклад, зміцнення берегів, встановлення дренажних систем та інші інженерні заходи створюють передумови для забезпечення стійкості, сталого розвитку та безпеки комплексу. Проєктування науково-дослідних та навчальних центрів народних промислів у регіонах є важливим кроком у збереженні культурної спадщини України, що сприятиме економічному зростанню регіону та сталому розвитку, розвитку туризму, підвищенню рівня обізнаності суспільства про народні ремесла і традиції.

Аналіз останніх джерел

Аналіз літератури та об'єктів культурної спадщини свідчить про те, що для збереження, реконструкції, візуалізації та управління культурними об'єктами використовують ряд сучасних технологій [1, 2]. А саме:

- 3D-сканування та моделювання. Лазерне 3D-сканування – використовують для створення точних тривимірних моделей об'єктів культурної спадщини. Лазерні сканери фіксують мільйони точок на поверхні об'єкта, створюючи детальну цифрову копію. Фотограмметрія – технологія, яка дозволяє створювати 3D-моделі на основі фотографій. Цей метод широко використовується для документування архітектурних об'єктів, скульптур та інших артефактів.

- Віртуальна та доповнена реальність (VR/AR). За допомогою віртуальної реальності (VR) можна створювати інтерактивні тривимірні середовища, що дозволяють користувачам відвідати історичні об'єкти або реконструйовані місця, які більше не існують. Доповнена реальність (AR) дозволяє накладати цифрові моделі на реальне середовище. Це може бути використано для демонстрації того, як виглядали архітектурні пам'ятки в минулому, або для інтерактивного навчання.

- Геоінформаційні системи (GIS). Картографування культурної спадщини – GIS дозволяють збирати, аналізувати і відображати просторові дані, що пов'язані з об'єктами культурної спадщини. Це корисно для створення карт історичних ландшафтів, моніторингу стану об'єктів та планування заходів з їх охорони. Аналіз просторових даних – GIS дозволяють проводити складний аналіз взаємозв'язків між різними об'єктами культурної спадщини, такими як археологічні пам'ятки, будівлі, історичні місця тощо.

- Інформаційне моделювання будівель. Цю технологію застосовують для створення цифрових моделей історичних будівель та споруд. Технологія дозволяє інтегрувати різноманітну інформацію про об'єкт, включаючи його архітектурні особливості, матеріали, стан і необхідні реставраційні роботи. Також технологія дозволяє планування і координування реставраційних робіт, забезпечуючи точність і збереження автентичності об'єкта.

- Діджиталізація та архівування. Оцифровка історичних документів, фотографій, карт та інших матеріалів дозволяє зберігати їх у цифровій формі, роблячи доступними для дослідників і громадськості (цифрові архіви). Створення цифрових музеїв, де користувачі можуть ознайомитися з колекціями артефактів, відвідати віртуальні виставки та отримати інформацію про культурні об'єкти (віртуальні музеї).

- Дронографія та аерофотозйомка. Використання безпілотних літальних апаратів для фотографування та відеозйомки об'єктів культурної спадщини з висоти. Це дозволяє створювати детальні плани і карти великих архітектурних комплексів або археологічних зон. Дрони також використовують для регулярного моніторингу стану об'єктів, виявлення пошкоджень або змін у їх структурі.

- Блокчейн-технології можуть бути використані для створення захищених і незмінних записів про автентичність та власність на культурні об'єкти. Це особливо важливо для забезпечення легітимності артефактів та зменшення ризику підробок.

- Аналіз великих даних (Big Data) допомагає аналізувати великі обсяги інформації про об'єкти культурної спадщини, виявляти тренди, прогнозувати зміни в стані об'єктів та приймати більш точні рішення щодо їх збереження.

- Інтернет речей (IoT) – пристрої можуть використовувати для постійного моніторингу стану об'єктів культурної спадщини. Наприклад, сенсори можуть відслідковувати вологість, температуру, рух та інші параметри, що впливають на стан об'єкта, і передавати дані до централізованих систем для аналізу та реагування.

- Генеративний дизайн та штучний інтелект (AI) може бути використаний для аналізу історичних даних та створення нових дизайнів або реконструкцій об'єктів культурної спадщини. Генеративний дизайн дозволяє AI-алгоритмам пропонувати оптимальні рішення для збереження або відновлення об'єктів на основі аналізу різних параметрів.

Отже, застосування сучасних технологій при проектуванні об'єктів культурної спадщини відкривають нові можливості для збереження і розвитку культурної спадщини, роблячи її доступнішою та більш інтерактивною для широкої аудиторії [3, 4].

Тому, **метою дослідження** є розробка концептуальних засад та застосування сучасних технологій проектування створення науково-дослідного та навчального центру народних промислів, що сприятиме сталому розвитку, збереженню культурної спадщини, розвитку зеленого туризму та економічному зростанню регіону.

Виклад основного матеріалу

Седнів є одним з найдавніших населених пунктів на півночі України. Перша згадка про нього датована періодом Київської Русі, коли він був відомий як місто-фортеця Сновськ. Згодом, у XIV столітті, Седнів увійшов до складу Великого князівства Литовського, а у XVII столітті став маєтністю козацько-старшинської родини Лизогубів. Містечко Седнів стало важливим осередком культурного та політичного життя, особливо під час Гетьманщини. У XVII-XVIII століттях тут було зведено численні житлові та культові споруди [5, 6].

Сучасний Седнів зберігає свій історичний вигляд завдяки збереженню архітектурних пам'яток та природних ландшафтів. Основними пам'ятками є Воскресенська церква та кам'яниця Лизогубів.

Археологічні знахідки на території Седнева і його околиць свідчать про багатий історичний контекст. Поблизу Седнева виявлено кілька курганних могильників та поселень різних епох, включаючи добу бронзи, скіфські часи та ранньослов'янські періоди. Відомий археолог Дмитро Самоквасов досліджував ці кургани та виявив численні артефакти, що підтверджують існування тут одного з найдавніших міст Чернігівщини.

Кургани з похованнями доби бронзи та скіфських часів розташовані як поблизу Седнева, так і на його околицях. Ці кургани містять важливі історичні артефакти, такі як скарби римських монет, ювелірні вироби та інші предмети побуту, що свідчать про багатогранну історію регіону. Розкопки також виявили залишки фортифікаційних споруд, що належали до періоду Київської Русі, а також залишки давньоруських поселень і городищ. Ці археологічні знахідки надають важливу інформацію про військові та економічні аспекти життя у Седневі в різні історичні періоди.

Седнів є важливим історико-культурним центром, що підтверджено численними археологічними знахідками та пам'ятками архітектури, серед яких садиба Лизогубів [5, 7]. Це робить його привабливим місцем для туристів та дослідників. Седнів знаходиться на правому березі річки Снов, що є притокою Десни. Відстань до обласного центру, міста Чернігова, становить приблизно 25 км. Седнів має багату історію та природні умови, що робить його ідеальним місцем для створення центру, спрямованого на дослідження та збереження народних промислів (рис.1).

Рис.1 Розташування об'єкту проєктування

Станом на 2024 рік садиба Лизогубів у Седневі знаходиться у стані, який потребує значної уваги та реставрації. Будівлі на території садиби тривалий час використовувалися як місцева загальноосвітня школа. Зараз вони виконують роль музею. Завдяки зусиллям Чернігівської обласної державної адміністрації, опрацьовується питання про створення на території садиби історико-культурного заповідника.

Паркові насадження, зокрема, шевченкова липа та інші дерева, мають вік понад кілька століть і потребують догляду. Частина дерев, що були висаджені в середині ХХ століття, наразі хворіють. Парк зареєстрований як пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення з 1972 року. Садиба Лизогубів у Седневі має великий потенціал для розвитку як туристичний об'єкт, але потребує суттєвих реставраційних робіт для збереження своєї історичної та культурної цінності. Експлікація будівель та споруд комплексу Садиби Лизогубів (М 1:2000) наведена на рис.2.

Рис.2 Експлікація будівель та споруд комплексу Садиби Лизогубів у Седневі (М 1:2000)

Садиба Лизогубів у Седневі, розташована вздовж високого правого берега річки Снов, є визначним архітектурно-історичним комплексом, що формувалася з кінця XVII до початку ХХ століття. Вона включає в себе низку житлових, культових та господарських споруд, а також парковий ансамбль, створений за участі відомих культурних діячів і власників маєтку [5-7].

Для формування концептуальних засад, в дослідженні використано порівняльний історичний метод з метою оцінки устрою помість у минулі часи та інтеграції їх у сучасність. У XIX столітті на території України поміщицькі поселення були ключовою складовою соціально-економічної структури. Поміщики володіли

великими земельними угіддями, на яких працювали селяни. Ця феодальна система характеризувалася чіткою соціальною ієрархією [8, 9]. Землеробство і тваринництво були основними галузями господарства. Кріпаки обробляли землі поміщиків, забезпечуючи їх продуктами та сировиною. Ремесла і промисли – допоміжні види діяльності, які розвивалися для задоволення потреб як самого поміщика, так і місцевого населення. Ремісники мали важливу роль у забезпеченні поселень необхідними товарами та послугами.

Поміщицькі маєтки та села, які збереглися, є важливими культурними пам'ятками. Вони можуть слугувати туристичними об'єктами та сприяти розвитку місцевої економіки. Сучасні технології проектування об'єктів культурної спадщини є важливим етапом управління культурної спадщиною та забезпечення сталого розвитку громади. Аналіз видів та характеристики народних промислів, обраних для проекту наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Аналіз видів та характеристики народних промислів

Вид народного промислу	Сезонність	Складність навичок	Необхідне обладнання	Мінімальна кількість задіяних робітників	Час виготовлення типової продукції	Безперервність або епізодичність у виготовленні продукції
Ткацтво	Немає, може здійснюватися цілий рік	Висока, потребує тривалої підготовки та досвіду	Ручні або механічні верстати, нитки, ножиці	1-2 майстри	Від кількох годин до кількох днів, залежно від складності виробу	Безперервна, залежить від замовлень та потреб
Гончарство	Немає, хоча випалювання може залежати від погодних умов у разі використання традиційних печей	Висока, потребує досвіду та майстерності	Гончарний круг, глина, печі для випалювання	1-2 майстри	Від кількох годин до кількох днів, включаючи час на сушіння та випалювання	Безперервна, залежить від попиту та замовлень
Садівництво	Висока, залежить від сезонів року та природних умов	Середня до високої, потребує знань про рослини та агротехніку	Садівні інструменти, добрива, системи поливу	2-3 майстри	Від кількох місяців до року, залежно від виду рослин	Епізодична, залежить від сезонних циклів
Сироваріння	Немає, може здійснюватися цілий рік	Висока; потребує знань та досвіду у сироварінні	Тара для молока, преси, форми для сиру, спеціальні приміщення для витримки	1-2 майстри	Від кількох днів до кількох місяців, залежно від виду сиру	Безперервна, залежить від попиту та наявності сировини
Деревообробка	Немає, може здійснюватися цілий рік	Висока, потребує майстерності та досвіду	Столярні інструменти, різьбярські ножі, пили, шліфувальні машини	1-2 майстри	Від кількох годин до кількох тижнів, залежно від складності виробу	Безперервна, залежить від замовлень та потреб
Пекарство	Немає, може здійснюватися цілий рік	Середня, потребує навичок випікання	Печі, тістомісильні машини, форми для випікання	1-2 майстри	Від кількох годин до одного дня	Безперервна, залежить від попиту
Травництво	Висока, залежить від періоду збирання лікарських трав	Висока, потребує знань про лікувальні властивості рослин	Збірні інструменти, сушарки, млини для подрібнення трав	1-2 майстри	Від кількох днів до кількох тижнів, включаючи збір і сушіння	Епізодична, залежить від сезонних циклів і потреб

Таким чином, аналіз народних промислів та їх інтеграція на об'єкті культурної спадщини дозволяє реалізувати культурну програму для відвідувачів, а саме: різноманітні майстерки з ткацтва, гончарства, сироваріння, пекарства, деревообробки, а також проведення народних свят та обрядів. Важливою частиною культурної програми є фольклорні виступи та театральні постановки, які сприяють збереженню української культури.

Освітній аспект включає екскурсії для школярів та студентів, історичні лекції та семінари. Відвідувачі мають можливість ознайомитися з виставками традиційних ремесел та мистецтва, що сприяє популяризації народних традицій.

Туристичний потенціал садиби Лизогубів у Седневі полягає в розвитку зеленого туризму. Відвідувачі можуть насолоджуватися відпочинком у природному середовищі, що дозволяє повністю зануритися в атмосферу української культурної спадщини.

Економічний вплив об'єкту передбачає залучення туристів та інвесторів, створення робочих місць для місцевих жителів та підтримку місцевих ремісників. Це сприяє розвитку регіону, сталому розвитку та збереженню культурної спадщини. Для функціонування науково-дослідного центру на території садиби можливо передбачити наступні зони:

- Вхідна зона садиби.
- Зона промислів та майстерень. Містить робочий простір, відповідне обладнання, а також місце для влаштування ярмарків.
- Зона обробки земель. Містить ділянки родючого ґрунту, місце зберігання інвентарю та обладнання.
- Житлова зона. Може знаходитись в будівлі садиби, а також можливе блокування з ділянками індивідуального землеробства.
- Зона вирощування плодкових дерев.
- Зона обслуговування території. Містить комунально-складські споруди та зону кухні.
- Зона відпочинку. Містить зони для прогулянок, скульптурні композиції, визначні історичні пам'ятки.
- Зона публічних заходів. Містить територію для урочистих подій.
- Зона наукових досліджень і розвитку. Включає кабінети та конференц-зал.
- Виставкова зона. Демонструє види та продукти ремесел.

Діаграма функціонування комплексу у різні часові періоди наведена на рис.3.

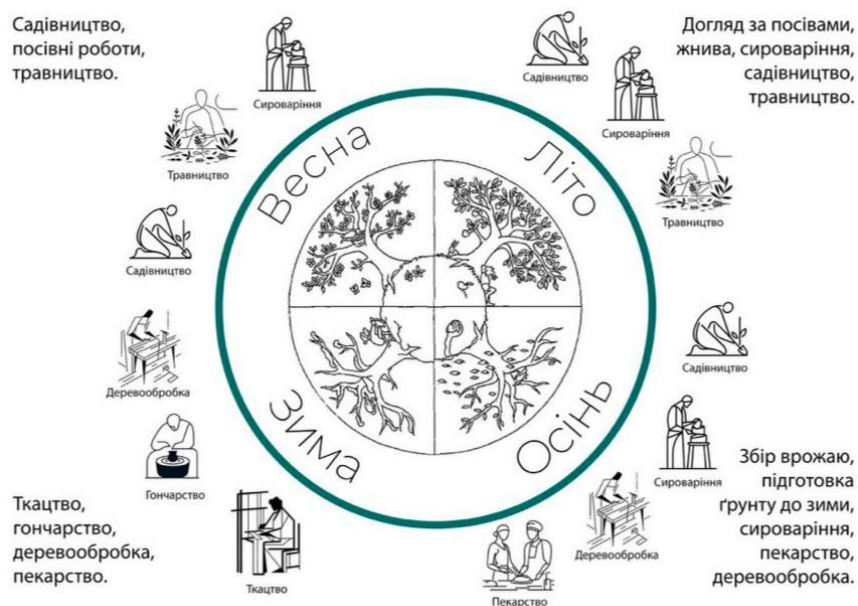

Рис.3 Діаграма функціонування комплексу садиби Лизогубів у різні часові періоди

Таким чином, запроєктовані зони в науково-дослідному та навчальному центрі комплексу садиби Лизогубів в Седневі не тільки демонструють архітектурно-історичні будівлі, але й створюють передумови для здійснення різних інтерактивних програм та майстерок, пов'язаних з традиційними ремеслами, сільським господарством та повсякденним життям історичних періодів. Відвідувачі можуть побачити процеси виготовлення хліба, ткацтва та інші ремесла. Окрім цього, створено умови для проведення щорічних фестивалів та спеціальних заходів, які приваблюють відвідувачів. Впровадження сучасних технологій у вигляді інтерактивних виставок комплексу дозволяють відвідувачам безпосередньо долучитися до історії.

В науково-дослідному та навчальному центрі комплексу садиби Лизогубів передбачено активне залучення громадськості до екологічної освіти та сталого розвитку. На території можливе проведення освітніх програм для школярів та студентів, які включають в себе лекції, семінари та практичні заняття. А також

підтримка дослідницьких проектів з вивчення історії будівництва, побуту та сільського життя, що є важливим ресурсом для досліджень у галузі історії, архітектури, природничих наук.

Реалізація запропонованих рішень в комплексі садиби Лизогубів в Седневі, дозволить створити унікальне культурно-освітнє середовище, в якому зберігають та популяризують історичну спадщину України. А діяльність сприятиме підвищенню обізнаності про історичні ремесла та традиції, а також мотивуватиме інтерес до збереження культурної спадщини, сталого розвитку.

Зонування та функції науково-дослідного центру (М 1:1000) представлено на рис.4

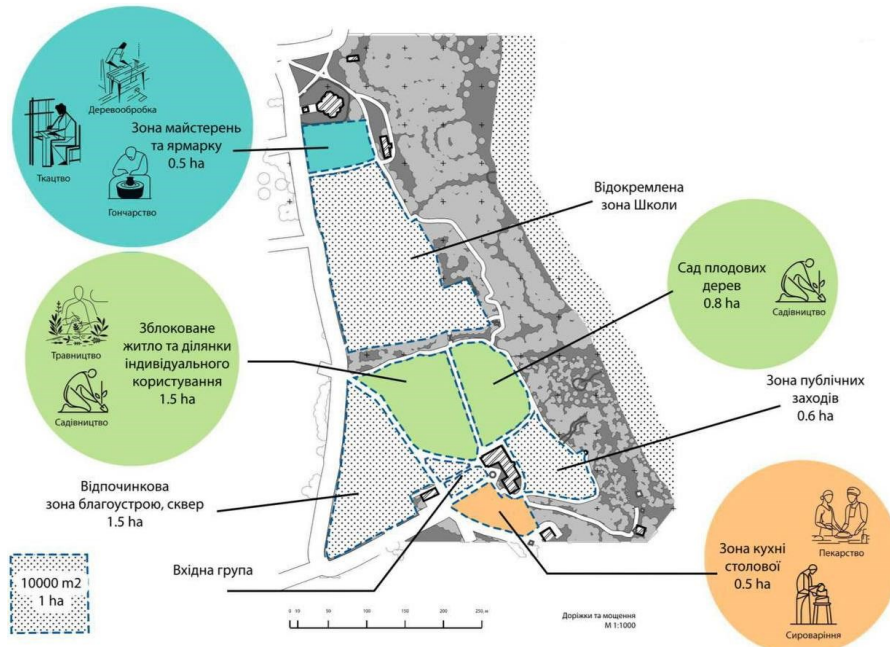

Рис.4 Зонування та функції науково-дослідного центру (М 1:1000)

Для забезпечення сталого розвитку та ефективного функціонування науково-дослідного та навчального центру народних промислів у Седневі рекомендовано наступні конструктивні рішення та інженерні заходи [3, 10, 11]. Схема конструктивних рішень та інженерних заходів наведена на рис.5.

Поверхнєве водовідведення. Однотрубний закритий дренаж

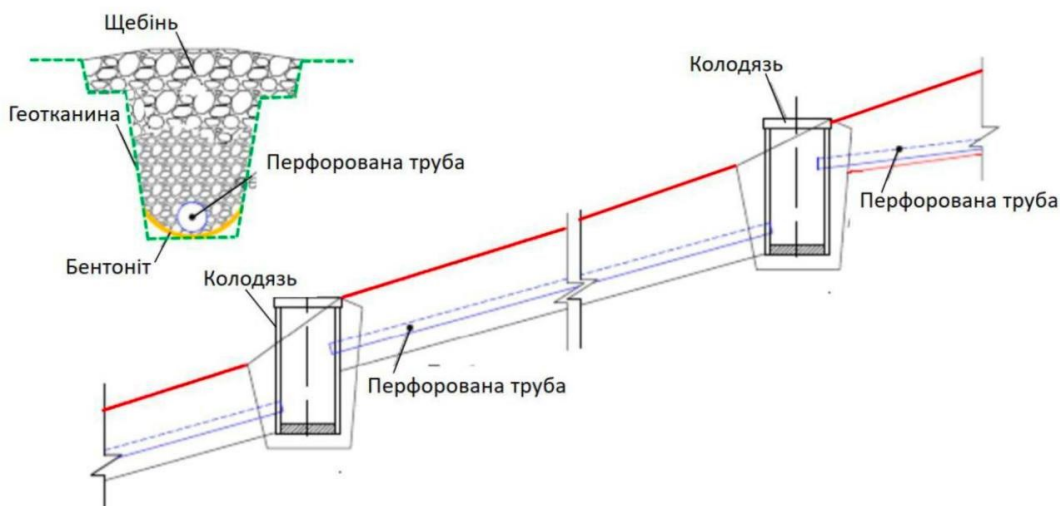

Рис.5 Схема конструктивних рішень та інженерних заходів

Зміцнення берегів. Використання габїонів для зміцнення берегів річки Снов може запобігти ерозії та підмиванню. Габїони – це дротяні конструкції, заповнені каменями, які забезпечують стійкість та дозволяють природній рослинності закріплюватися між каменями. Насадження дерев з міцними кореневими системами, таких як верби та тополі, вздовж берегової лінії може додатково зміцнити береги та зменшити ерозію.

Встановлення дренажних систем для відведення надлишкової води з території ділянки. Це можуть бути підземні дренажні труби, канали для збору дощової води та резервуари для її зберігання.

Система збору та використання дощової води забезпечить додаткове джерело води для зрошення рослин.

Створення терас на схилах для зменшення крутизни ухилу та запобігання зсувам. Терасування допоможе стабілізувати ґрунт та покращити його стійкість.

Висновки

У результаті проведеного аналізу та застосування сучасних технологій проектування науково-дослідного та навчального центру народних промислів в селі Седнів Чернігівської області було встановлено, що Седнів є історично значущим населеним пунктом з багатою культурною спадщиною.

Кліматичні та геологічні умови дозволяють реалізувати проєкт з урахуванням екологічних вимог і потреб, забезпечуючи сталый розвиток комплексу. Актуальний стан присадибного комплексу на території садиби Лизогубів підкреслює необхідність реставрації та збереження історичних будівель, що додає ще одну вагому причину для створення комплексу для збереження культурної спадщини.

На основі аналізу соціального устрою поміщицьких поселень XIX століття та видів народних промислів було розроблено концептуальні підходи до проектування центру, які забезпечують функціональність та відповідність історичним традиціям. Визначено основні планувальні зони та функції комплексу, що включають адміністративні, навчальні, дослідницькі, ремісничі, виставкові та рекреаційні зони, забезпечуючи ефективне використання території та сприяючи популяризації народних промислів.

Запропоновано планувальні рішення, що враховують сучасні технології та особливості історичних будівель та ландшафту, включаючи зміцнення берегів, встановлення дренажних систем та інші інженерні заходи для забезпечення стійкості та безпеки комплексу. Загалом, проєкт науково-дослідного та навчального центру народних промислів у Седневі є важливим кроком у збереженні культурної спадщини України. Він сприятиме сталому розвитку регіону, розвитку туризму, економічному зростанню регіону та підвищенню рівня обізнаності суспільства про народні ремесла та традиції.

Література

1. Бондаренко Ю. Г. Європейський досвід популяризації історичної спадщини та культурного туризму: навчальний посібник. – Львів: Растр-7, 2023. – 254 с. ISBN 978-617-8296-61-2.
2. Федорович О., Рубановський К. Економіка спадщини: посібник для малих громад. Туристична асоціація Івано-Франківщини. – Івано-Франківськ: ТОВ «Знати про Карпати», 2019. – 120 с.
3. Нехай В., Кульбако А. Проєктний підхід у збереженні культурної спадщини України // Галицький економічний вісник, 2023. – № 5 (84). – С.114-122.
4. Івановська Н. В., Шульгіна В. Д., Яковлев О. В. Соціокультурне проектування в мистецтві: теорія та практика: підручник. Київ: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2018. – 196 с.
5. Седнів – містечко над Сномом. <https://sednivska-gromada.gov.ua/istorichni-vidomosti-15-57-04-20-12-2015/>.
6. Міден Е. Топонімічний словник Седнева // Сіверянський літопис, 2013. – № 2. – С. 144 – 158.
7. Садиба Лизогубів (Седнів) // Вікіпедія : вільна енциклопедія: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Садиба_Лизогубів_\(Седнів\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Садиба_Лизогубів_(Седнів)).
8. Баличева Л. В. Соціальна та економічна історія України: від середини XVII до початку XX ст.: навчальний посібник / Л. В. Баличева, Л. Е. Добрунова, Н. Л. Шелкунова. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. – 158 с.
9. Бойко О. Д. Історія України: підручник, 9-те видання, доповнене. – К.: Академія, 2023. – 560 с.
10. Івашків Ю. Д. Соціокультурна сфера України: децентралізація у контексті реалізації стратегії сталого розвитку // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, 2018. – № 2. – С. 102-104.
11. Іванов О. М. Основи технологічного проектування промислових підприємств переробних галузей. / О. М. Іванов, А.П. Лозовський, Т. В. Самойленко. – К: Університетська книга, 2016. – 320 с.

References

1. Bondarenko Yu. H. Yevropejskyj dosvid populyaryzatsii istoryčnoj spadshchyny ta kulturnoho turyzmu: navchalnyj posibnyk. – Lviv: Rastr-7, 2023. – 254 s. ISBN 978-617-8296-61-2.
2. Fedorovych O., Rubanovskyi K. Ekonomika spadshchyny: posibnyk dlia malykh hromad. Turystychna asotsiatsiia Ivano-Frankivshchyny. – Ivano-Frankivsk: TOV «Znati pro Karpaty», 2019. – 120 s.
3. Nekhaï V., Kulbako A. Proiektnyj pidkhid u zberezhenni kulturnoi spadshchyny Ukrainy // Halytskyj ekonomichnyj visnyk, 2023. – № 5 (84). – S.114-122.
4. Ivanovska N. V., Shulhina V. D., Yakovlev O. V. Sotsiokulturne proiektuvannya v mystetstvi: teoriia ta praktyka: pidruchnyk. Kyïv: Natsionalna akademiia kerivnykh kadrov kultury i mystetstv, 2018. – 196 s.
5. Sedniv – mistechko nad Snovom. <https://sednivska-gromada.gov.ua/istorichni-vidomosti-15-57-04-20-12-2015/>.
6. Miden E. Toponimichnyi slovnyk Sedneva // Siverianskyi litopys, 2013. – № 2. – S. 144 – 158.
7. Sadyba Lyzohubiv (Sedniv) // Vikipediia : vilna entsyklopediia: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Sadyba_Lyzohubiv_\(Sedniv\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Sadyba_Lyzohubiv_(Sedniv)).
8. Balycheva L. V. Sotsialna ta ekonomichna istoriia Ukrainy: vid seredy ny KhVII do pochatku KhKh st.: navchalnyj posibnyk / L. V. Balycheva, L. E. Dobrunova, N. L. Shelkunova. – Kharkiv : KhNEU im. S. Kuznetsia, 2020. – 158 s.
9. Boiko O. D. Istoriia Ukrainy: pidruchnyk, 9-te vydannia, dopovnene. – K.: Akademiia, 2023. – 560 s.
10. Ivashkiv Yu. D. Sotsiokulturna sfera Ukrainy: detsentralizatsiia u konteksti realizatsii stratehii staloho rozvytku // Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv, 2018. – № 2. – S. 102-104.
11. Ivanov O. M. Osnovy tekhnolohichnoho projektuvannya promyslovykh pidpriemstv pererobnykh haluzei. / O. M. Ivanov, A.P. Lozovskiy, T. V. Samoilenko. – K: Universytetska knyha, 2016. – 320 s.